

Krytyka prasowa inicjowana przez obywateli

OES

Wprowadzenie

Jeżeli ktoś dostrzeżga, że zadania publiczne są źle wykonywane, to ma prawo do złożenia wniosku lub skargi do właściwego organu władzy, instytucji publicznej lub organizacji społecznej, której zlecono realizację określonego zadania publicznego. Niemniej obywatel może skorzystać także z innej drogi. Mianowicie swoje postulaty wobec organów władzy i negatywne oceny może przesłać do redakcji prasowej, radiowej lub telewizyjnej. Wówczas od wyników analizy dokonanej przez dziennikarza będzie zależał dalszy bieg sprawy.

I. Tryb zgłaszania krytyki społecznej

Z treści art. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe (tekst jedn. Dz. U. z 2018 r. poz. 1914 ze zm.), (dalej: u.p.p.), wynika prawo obywateli do kontroli i krytyki społecznej, które to prawo może być urzeczywistniane w szczególności przez prasę. Pojęcie prasy jest szerokie i obejmuje publikacje periodyczne, które nie tworzą zamkniętej, jednorodnej całości, ukazujące się nie rzadziej niż raz do roku, opatrzone stałym tytułem albo nazwą, numerem bieżącym i datą, a w szczególności: dzienniki i czasopisma, serwisy agencyjne, stałe przekazy teleksowe, biuletyny, programy radiowe i telewizyjne oraz kroniki filmowe. Prasą są także wszelkie istniejące i powstające

w wyniku postępu technicznego środki masowego przekazywania upowszechniające publikacje periodyczne za pomocą druku, wizji, fonii lub innej techniki rozpowszechniania (art. 7 ust. 2 pkt 1 u.p.p.).

Osoby formułujące apele do władz publicznych lub dostrzegające nieprawidłowości w zakresie wykonywania zadań publicznych mogą uznać, że skuteczniejszym sposobem działania będzie upublicznienie sprawy. W tym celu będą kierować pisma do wybranej redakcji prasowej, radiowej lub telewizyjnej. Redaktor, czyli dziennikarz decydujący lub współdecydujący o publikacji materiałów prasowych musi dokonać oceny pisma zawierającego apel lub krytykę władz publicznych. Jeżeli pismo zostało zakwalifikowane jako skarga lub wniosek w rozumieniu art. 227 i art. 241 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 roku Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn. Dz. U. z 2021 r. poz. 735), (dalej: K.p.a.), albo jako petycja w rozumieniu art. 2 ust. 3 ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o petycjach (tekst jedn. Dz. U. z 2018 r. poz. 870), (dalej: u.p.), to należy je przekazać do organu władzy, instytucji publicznej lub organizacji społecznej, w których właściwości znajduje się rozpatrzenie konkretnego wniosku, skargi lub petycji.

Zgodnie z art. 248 § 1 K.p.a. skargi i wnioski przekazane przez redakcje prasowe, radiowe i telewizyjne do organów właściwych podlegają rozpatrzeniu i załatwieniu w trybie określonym w przepisach rozdziałów 2 i 3 działu VIII Kodeksu postępowania administracyjnego. Na podstawie art. 15 u.p. to samo odnosi się do petycji. Właściwy organ zawiadamia w przepisany terminie o sposobie załatwienia skargi, wniosku lub petycji albo o ich przekazaniu innemu organowi w celu załatwienia również redakcję, jeżeli zażądała takiego zawiadomienia (art. 248 § 2 K.p.a. i art. 15 u.p.). Zatem redakcja zainteresowana dalszym losem pisma otrzymanego od obywatela może zażądać, aby organ, instytucja lub organizacja społeczna, do których przekazano pismo, zawiadomiły redakcję o sposobie załatwienia sprawy będącej przedmiotem skargi, wniosku lub petycji.

Jeżeli dana osoba zgłaszająca prośbę o interwencję, dostarczyła do redakcji materiał do publikacji o znamionach skargi lub wniosku albo informacje do publikacji o znamionach skargi lub wniosku, wówczas redaktor może podjąć decyzję o wykorzystaniu tych materiałów i informacji do publikacji. Jeżeli obywatel występujący z prośbą o upowszechnienie przedstawionych przez siebie informacji i opinii krytycznych wobec organów władzy, instytucji publicznych i organizacji społecznych, którym zlecono zadania publiczne, wyrazi zgodę na ujawnienie swoich danych osobowych, to w rezultacie on odpowiada za ewentualne szkody, jakie może spowodować publikacja. Jeśli obywatel pozostaje anonimowy, to wówczas redaktor musi upewnić się, że materiał do publikacji został zebrany w granicach prawem dozwolonych, gdyż to on będzie ponosił ewentualną odpowiedzialność za wyrządzoną szkodę.

Zgodnie z art. 6 ust. 1 u.p.p. prasa jest zobowiązana do prawdziwego przedstawiania omawianych zjawisk.

Nadto w myśl art. 12 ust. 1 pkt 1 u.p.p. dziennikarz jest obowiązany zachować szczególną staranność i rzetelność przy zbieraniu i wykorzystaniu materiałów prasowych, zwłaszcza sprawdzić zgodność z prawdą uzyskanych wiadomości lub podać ich źródło.

Redakcja prasowa, radiowa lub telewizyjna, która opublikowała i przesała do właściwego organu administracji publicznej artykuł, notatkę lub inną wiadomość, jeżeli nie otrzymała w ciągu miesiąca odpowiedzi może wnieść ponaglenie do organu wyższego stopnia na bezczynność lub przewlekłe działanie organu rozpatrującego opublikowany materiał w trybie właściwym dla skargi (art. 237 § 4 w zw. z art. 251 K.p.a.). Jeżeli organ, który otrzymał publikację, zakwalifikował jej treść jako wniosek w rozumieniu art. 241 K.p.a., to powinien załatwić taką publikację o znamionach wniosku bez zbędnej zwłoki, nie później jednak niż w ciągu miesiąca. W razie niemożności załatwienia wniosku w powyższym terminie właściwy organ obowiązany jest zawiadomić redakcję o czynnościach podjętych w celu rozpatrzenia wniosku oraz o przewidywanym terminie załatwienia wniosku. W przypadku niezałatwienia wniosku w terminie ustawowym albo w terminie przedłużonym, redakcja może wnieść skargę do organu zwierzchniego wskazanego w art. 229 K.p.a. (art. 245 i 246 w zw. z art. 251 K.p.a.).

W myśl § 13 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 8 stycznia 2002 r. w sprawie organizacji przyjmowania i rozpatrywania skarg i wniosków (Dz. U. z 2002 r., Nr 5 poz. 46), właściwy organ zawiadamia redakcję prasową, radiową lub telewizyjną o wynikach rozpatrzenia sprawy stanowiącej treść przesłanego temu organowi przez redakcję materiału prasowego lub innej opublikowanej wiadomości, mającej znamiona skargi lub wniosku, a także dokonanych

rozstrzygnięciach, wydanych poleceniach lub podjętych środkach i działaniach.

Przedstawione regulacje harmonizują z przepisami prawa prasowego. W myśl art. 6 ust. 2 i 3 u.p.p. organy państwowe, przedsiębiorstwa państwowe i inne państwowe jednostki organizacyjne, organizacje spółdzielcze oraz związki zawodowe, organizacje samorządowe i inne organizacje społeczne w zakresie prowadzonej przez nie działalności publicznej są obowiązane do udzielenia odpowiedzi na przekazaną im krytykę prasową bez zbędnej zwłoki, nie później jednak niż w ciągu miesiąca.

II. Ochrona prawa do krytyki prasowej

Zgodnie art. 225 § 1 K.p.a. nikt nie może być narażony na jakikolwiek uszczerbek lub zarzut z powodu dostarczenia materiału do publikacji o znamionach skargi lub wniosku, jeżeli działał w granicach prawem dozwolonych. Ta sama gwarancja obejmuje osobę wnoszącą materiał o znamionach petycji (art. 15 u.p.). Podobnie w myśl art. 5 ust. 1 u.p.p. każdy, zgodnie z zasadą wolności słowa i prawem do krytyki, może udzielać informacji prasie. Nikt nie może być narażony na uszczerbek lub zarzut z powodu udzielenia informacji prasie, jeżeli działał w granicach prawem dozwolonych (art. 5 ust. 2 u.p.p.). Wobec tego osoba przekazująca do redakcji materiał lub informacje powinna pamiętać, aby podczas ich zbierania posługiwać się metodami legalnymi. Tylko pod tym warunkiem podjęte działania nie narażą taką osobę na ujemne skutki prawne.

Prawo do krytyki społecznej jest skorelowane z obowiązkiem organów władzy publicznej przeciwdziałania hamowaniu takiej krytyki. Zgodnie z Art. 225 § 2 K.p.a. organy państwowe, organy jednostek samorządu terytorialnego i inne organy samorządowe oraz organy organizacji społecznych są obowiązane przeciwdziałać hamowaniu krytyki i innym działaniom ograniczającym prawo do dostarczania

informacji do publikacji o znamionach skargi lub wniosku. Z kolei w myśl art. 6 ust. 4 u.p.p. nie wolno utrudniać prasie zbierania materiałów krytycznych ani w inny sposób tłumić krytyki. Wobec tego podmioty realizujące zadania publiczne w ramach posiadanego władztwa lub na zlecenie, obowiązane są do zaniechania jakichkolwiek form zniechęcania obywateli do wyrażania krytyki społecznej. Oprócz powstrzymania się od tłumienia krytyki potrzebne są także działania edukacyjne uświadamiające, że rzetelna krytyka jest instrumentem funkcjonowania wolnego społeczeństwa.

Zgodnie z art. 41 u.p.p. publikowanie rzetelnych, zgodnych z zasadami współżycia społecznego ujemnych ocen działalności publicznej służy realizacji zadań określonych w art. 1 i pozostaje pod ochroną prawa. Owe zadania to urzeczywistnianie prawa obywateli do ich rzetelnego informowania, jawności życia publicznego oraz kontroli i krytyki społecznej.

Ustawodawca przewidział także możliwość penalizacji zachowań godzących w prawo do krytyki społecznej. Zgodnie z art. 44 ust. 1 u.p.p. kto utrudnia lub tłumi krytykę prasową podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności. Sąd wymierzający karę nie bada czy krytyka prasowa była rzetelna lub zgodna z zasadami współżycia społecznego. Osoba, której dobra osobiste zostały naruszone może dochodzić swych roszczeń w innym trybie. Natomiast odpowiedzialność prawnokarna jest wynikiem tłumienia lub utrudniania jakiegokolwiek krytyki prasowej.

Karze grzywny albo ograniczenia wolności podlega także ten, kto nadużywając swego stanowiska lub funkcji działa na szkodę innej osoby z powodu krytyki prasowej, opublikowanej w społecznie uzasadnionym interesie (art. 44 ust.2 u.p.p.). Przepis ten chroni bohaterów materiałów prasowych oraz informatorów i dziennikarzy przed szkodliwymi działaniami osób nadużywających swojego stanowiska

lub funkcji. Jednak w omawianym przypadku od krytyki prasowej wymaga się, aby została opublikowana w interesie społecznym, co implikuje także wymóg rzetelności krytyki. Tylko rzetelna krytyka prasowa chroniona jest przed działaniami odwetowymi. Sprawy o przestępstwa określone w art. 44 u.p.p. podlegają rozpoznaniu przez sąd okręgowy, co oznacza, że orzekać powinni sędziowie o większym doświadczeniu zawodowym (art. 53 ust. 1 u.p.p.).

III. Uwagi końcowe

Krytyka prasowa może być wyrazem krytyki społecznej podejmowanej z inicjatywy obywateli, którzy dostarczają materiały lub informacje do redakcji prasowej, radiowej lub telewizyjnej. Prawo do krytyki wynika z wolności słowa i należy do praw politycznych. Jednak należy pamiętać, że informator musi działać w granicach prawem dozwolonych. Nie znajdują ochrony działania złośliwe, zniesławiające lub pomawiające.

Redaktor, który podjął decyzję o opublikowaniu krytycznego artykułu, notatki lub innej wiadomości, obowiązany jest dołożyć starań, aby omawiana sprawa została przedstawiona rzetelnie i w sposób obiektywny. Nie należy bezkrytycznie podchodzić do nadesłanych materiałów. Wprawdzie nie zawsze możliwe jest dojście do prawdy, ale w każdym przypadku redakcja powinna wykazać, że działała rzetelnie i zgodnie z zasadami współżycia społecznego. Przy ocenie krytyki prasowej istotne są w szczególności jej cel i forma. Krytyka powinna służyć społeczeństwu, bronić jego słuszych interesów oraz odnosić się do spraw publicznych. Od strony językowej krytyka prasowa powinna być zgodna z dobrymi obyczajami, pozbawiona obraźliwych słów i nie przekraczać granic polemiki.

Opracował: dr Krzysztof Świdorski, radca prawny

Opracował dr Krzysztof Świdorski, radca prawny

Materiał przygotowany przez OBSERWATORIUM EKONOMICZNO-SPOŁECZNE

Obserwatorium Ekonomiczno-Społeczne jest niezależnym oraz apolitycznym Think-Tankiem działającym na obszarze Polski, którego prace zostały zapoczątkowane w 2020 roku. Zostało powołane w celu prowadzenia działalności naukowo-badawczej, analitycznej, wydawniczej, popularyzatorskiej, eksperckiej oraz edukacyjnej.

ZAPRASZAMY DO KONTAKTU